

SEDEMESET LET RUDOLFA KOLARIČA

Letos spomladi (14. aprila) je praznoval 70-letnico svojega življenja Rudolf Kolarič, redni profesor slovenskega jezika in književnosti na filozofski fakulteti v Novem Sadu. Rojen je bil v Ilovcih v Slovenskih goricah 1898. leta, maturiral, študiral in dosegel doktorski naslov pa v Ljubljani. Od 1920 je bil najprej pomožni (do 1923), nato pa redni asistent (do 1927) na slovanskem oddelku ljubljanske univerze. Zatem je bil 20 let srednješolski profesor, nakar je od 1947 do 1958 delal na naši akademiji za znanost in umetnost (od 1949 kot znanstveni sodelavec, od septembra 1952 kot v. d. upravnik Inštituta za slovenski jezik). Od 1950 pa do 1958 je bil »po Ramovševi želji in njegovem predlogu honorarni predavatelj za zgodovino slovenskega jezika« na filozofski fakulteti v Ljubljani. Potem ko ga ta fakulteta ni sprejela na razpisano mesto v redno delovno razmerje, je postal redni profesor v Novem Sadu, predava pa slovenski jezik tudi na beograjski univerzi.

Na univerzi v Ljubljani je študiral slovensko in germansko filologijo in indoevropsko primerjalno jezikoslovje, v letih 1924—1926 pa se je slavistično izpopolnjeval na Češkem.

Kolaričeva bibliografija objavljenih del (natisnjena je v njemu posvečenem Zborniku za filologiju i lingvistiku XI/1968 Matice Srpske) obsega 145 enot. To so dela razpravnega značaja, poljudnoznanstveni sestavki, kritike in poročila, jubilejni in leksikonski sestavki o znanih slavistih in jezikoslovcih, programski in zgodovinski spisi o slovenistiki, šolski jezikovni in slovstveni učbeniki ter slovnica in pravopis (pri učbenikih, slovnica in pravopisih je le sodelavec).

Razpravni značaj ima kakih 15 enot: Nosni vokali v prvotni slovenščini, Središka govornica in spodnjepreleški govor, Mlinski red 1814, Periodizacija razvoja slovenskega jezika, Imena na -ci, -ovci v Vojvodini, O sintaksi pivškega govora, Slovenski otroški govor, Stopnjevanje pridevnikov in prislovov, Določna in nedoločna oblika slovenskega pridevnika, Določni in nedoločni spolnik v slovenščini, Problemi jezikovnih srečanj v razvoju slovenskega jezika, Raziskovanje zgodovine slovenskega jezika, Slov. Sodražica, Ali so Brižinski spomeniki res starocerkvenoslovanski*. — Med temi deli so pač najpomembnejši prispevki o narečjih (tudi K. podatki so pomagali Ramovšu pri razčlenitvi slovenskih sev.-vzh. narečij). Samosvoje nazore je naš jubilarant razodeval v spisih, obravnavajočih zgodovinska jezikovna dejstva. Za K. razprave je večinoma značilna dokazovalna in ponazoritvena neobremenjenost, kar jim daje vtis lahkotne poljudnoznanstvene impresionističnosti.

K. ima poleg znanstvenih razprav precej zapisov o posameznih zanimivostih knjižnega jezika. Iz predvojnega časa je večino takih stvari zbral v knjižici Jezikovno rešeto (1931); tu na kakih 26 straneh obravnava pravopis, oblikoslovje, slovar (germanizmi!) in skladnjo (npr. sklone, predloge in gl. načine; K. je npr. utemeljil slov. medij). Bolj ali manj pomembni poveljni taki članki pa so: Narečje — knjižni jezik — šola, Povedkov tožilnik in imenovalnik, Roler — kotač, Svoj živi dan, Znaka ŷ in w v naših slovnica in Slovenskem pravopisu, Zemljepisno izrazje, Anglija, Anglež, Angležinja, angleški, Književnikov

* Ze zatem, ko je bil ta sestavek napisan, je izšla K. Sprachliche Analyse. Briž. spom. v knjigi Freisinger Denkmäler — Brižinski spomeniki — Monumenta Frisingensia, München 1968, str. 18—120.

odnos do ljudskega govora, *Leposlovni jezik — strokovni jeziki*, *Biti na konju v slovenščini*, *Novi pogledi na pismeni jezik*, *Sloven. i kajk. purga-pürga*, *Slovensko mokroten*, -tna, -o. Vse to so problemi stilistike, besedotvorja, skladnje in etimologije ter jezikovne politike.

Posebej je treba opozoriti na K. načelno in programsko pisanje o jeziku in jezikoslovnih nalogah pri proučevanju narečij in zgodovine jezika. Sem gredo: *Slovenska beseda*, *Izposojenke*, *tujke in terminologija*, *Kam gre slovenski jezik*, *Die slowenische Mundartforschung*, *Slovenska narečja*, *Organizacija filološkega dela na terenu*, *Raziskovanje zgodovinskega jezika*, *Dialecte als historische Zeugnisse*, *Über die Notwendigkeit gemeinsamer Erforschung der slowenischen und deutschen Grenzmundarten*. Prispjevki kažejo na širino K. interesov.

Omenili smo že K. sodelovanje pri šolskih učbenikih. Pisali so jih za srednje in meščanske šole; skupaj z Bajcem, Ruplom, Sovretom je izdal 5 enot za srednje in strokovne šole (izšle so vsega dvanajstkrat): čitanko s slovnico so izdajali za prvi (1939, 1945) in drugi (1932, 1939, 1945) razred, za tretji (1935, 1939, 1945) in četrti (1935, 1939, 1945) razred pa sta izšli čitanki ločeni, slovnica (1940) pa skupna (pri tej je sodeloval tudi Breznik). Skupaj z R. Južničem je izdajal nemške vadbne posebej za meščanske in posebej za srednje šole (1. letnik 1937), skupaj s Fr. Pacheinerjem pa za 2. (1938), 3. (1939) in 4. (1940) letnik. Pri izdajah za srednje šole je sodeloval še V. Baerent. Skupaj s Pacheinerjem in Baerentom je izdal še vadnico za srednje in sor. šole (1939), skupaj z Južničem pa Nemško vadnico za srednje in meščanske šole, I. letnik (1940). Kakšen je Kolaričev delež pri vsem tem, bo zanimivo ugotoviti.

Po vojni je bil K. soavtor Slovenske slovnice (1947, 1956 in 1964) skupaj z Bajcem, Ruplom in Šolarjem. V zadnjo izdajo je sam prevzel in nekoliko modificiral uvod iz SP 1962, sicer pa je v teh slovnica po Brezniku priredil skladnjo. Končno je K. sodeloval tudi pri zadnjih izdajah Slovenskega pravopisa (1935 nepodpisan, 1950 in 1962 med mnogimi drugimi). Kaj bi bil tu K. delež, bo tudi šele treba ugotoviti. Sam večjih prispevkov o slovnicih in pravopisnih vprašanjih ni objavljaj, zato je treba te njegove nazore vzpostaviti iz številnih drobnih prispevkov, ki smo jih že omenjali.

Med deli, ki jih je K. ocenjeval ali o njih poročal, so: *Ramovšev Konzontizem*, *Razprave I in II*, češki prevod *Kul'bakinove slovnice stcsl. jezika*, več *Stieberjevih del*, *Jurančičevi Južnoslovanski jeziki*, *Hammova stcsl. slovnica*, češki *Slovník jazyka staroslověnského*, *Slavica Pragensia IV*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku IV—V*. Ocene so v glavnem pritrjevalne, tu in tam pa razodevajo tudi samostojne avtorjeve nazore. Glede na razmere v Sloveniji je njih posebna zasluga tudi ta, da sploh so.

V SBL, LAZU, Encikl. Jug. in ob jubilejih in smrtih je K. pisal o naslednjih jezikoslovcih, slovstv. zgodovinarjih in leposlovcih (številka je dodana, če je pisal o njih večkrat): *Čaf 2*, *Cigale 2*, *Lavrin*, *Miklošič 4*, *Vondrak*, *Nahtigal 5*, *Metelko*, *Jurčič*, *Nemanič*, *Oblak*, *Ramovš 3*, *Sovre*, *Oštir 2*, *Tesnière 3*, *Skok*, *Dajnko*, *Meško* ... Med temi se je podrobneje ukvarjal z Miklošičem.

Kolarič je bil dejaven tudi še na drugih področjih: sestavil je nekaj *registrov znanstv. del in časopisov*, bil urednik *Jezikovnega rešeta* (deloma tudi *tiskarske terminologije*) v Slovenskem tisku, prevajal iz češčine in slovaščine ter se pokazal v izdaji *Sreče v nesreči* in v *priročniku Slovenačka književnost*

(1961) tudi kot slovstveni kritik in zgodovinar. K. je član uredništev JF, Zbornika za filologiju i lingvistiku Matice srpske in Prilogov proučavanja jezika. Bil je v uredništvu Cvetja iz domačih in tujih logov.

Povedano kaže, da se je K. dotikal najraznovrstnejših slavističnih snovi in nalog. V tem se kaže njegov nemirni in podjetniški duh, ki se po eni strani zelo rad naslanja na urejene tradicionalne misli, po drugi strani pa je zato dokaj svoboden v presoji in odločitvi. Vedno pa utegne biti spodbuden po nasprotnem odzivu.

Profesorju Kolariču želimo, da bi se mu slavistična dejavnost še dolgo ohranila.

Jože Toporišič
Filozofska fakulteta Ljubljana

France Tomšič
SAZU Ljubljana

BRIŽINSKI SPOMENIKI

V latinskem rokopisnem zborniku, ki je bil l. 1803 prenesen v Münchensko državno knjižnico iz bavarskega mesta Freising, so čez nekaj let odkrili tri slovenska besedila, dva zapisa splošne spovedi in pridigo o grehu in pokori. Jezikovna in zgodovinsko-paleografska analiza meni, da je bilo slovensko besedilo zapisano okoli l. 1000, torej nekako v času, ko je bilo med južnimi Slovani živo starocerkvenoslovansko slovstvo. Jezik brižinskih spomenikov sprva ni pomenil posebnega problema, imeli so jih za poseben primer v latinici pisanega stosl. spomenika, to toliko lažje, ker so stari slovanski obredni jezik enačili s staro slovenščino, z jezikom, ki so ga govorili predniki današnjih Slovencev. Avtoriteta najstarejšega slovanskega literarnega jezika in sijaj Metodovega dela sta tako rekoč a priori izključevala misel, da bi bilo ob pomembnih stosl. spomenikih mogoče brižinske spomenike razložiti kako drugače, razložiti kot del veliko skromnejšega slovenskega slovstva, ki je nastalo v precej drugačnih razmerah. Šele raziskovanja zgodovinskega razvoja slovenskega jezika in slovenskih narečij so pokazala obrise slovenskega jezika na razvojni stopnji, kakor jo je na drugem koncu južne slovanščine kazala stara makedonščina, ki je po srečnem naključju postala prvi slovanski literarni jezik.

Če vse to upoštevamo, lahko razumemo, da so pomembni slavisti brižinske spomenike prišteli in jih mnogi tudi še danes štejejo med starocerkvenoslovanska dela. Po njihovem mnenju brez stare cerkvene slovanščine sploh nastati ne bi mogli. Drugi zastopajo v nekoliko omiljeni obliki stališče, da je na sicer slovenska besedila v obilni meri vplivala stara cerkvena slovanščina. Vse to da kažejo tako glasoslovje in oblikoslovje kakor tudi skladnja in besedni zaklad. Mlada slovenistika je na vsa ta vprašanja gledala zelo previdno. F. Ramovš se je postavil na popolnoma slovensko stališče: brižinski spomeniki so slovenski in razodevajo zgodnjo slovenščino iz prvih časov njenega samostojnega življenja; v jezikovni strukturi so vidni že znaki značilno slovenskega razvoja. Obema pogledoma na jezik brižinskih spomenikov, starocerkvenoslovanskemu in slo-